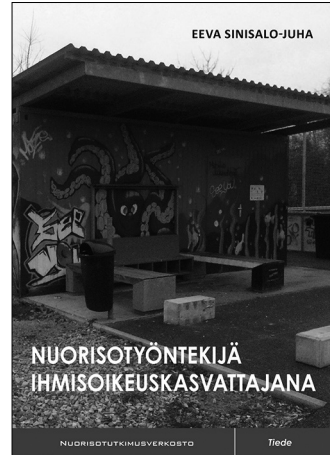

Nuorisotyöntekijä ihmisoikeuskasvattajana

Eeva Sinisalo-Juha

Teksti perustuu kirjoittajan väitöstilaisuuden lectio praecursoriaan Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa 15.3.2024. Vastaväittäjänä toimi apulaisprofessori Ilona-Evelyn Rannala Tallinnan yliopistosta.

Eeva Sinisalo-Juha (2024) *Nuorisotyöntekijä ihmisoikeuskasvattajana*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 247, Tiede. 286 s.

Lektion aluksi kerron yhden tarinan siitä, mitä suomalaiselle nuorisotyölle merkitsi Bulgarian ja Romanian liittyminen Euroopan Unionin jäseniksi vuonna 2007. EU-jäsenyyden myötä näiden maiden kansalaisille mahdollistui vapaa liikkuvuus EU-alueella. Sama oikeus koski myös köyhyydessä ja sorretussa vähemmistöasemassa eläneitä romaneita. He saivat nyt liikkua laillisesti muihin EU-maihin, myös Suomeen. Tämän seurauksena esimerkiksi Helsinkiin ilmaantui kaduille kerjääviä romaneja. Tämä aiheutti sekä hämmennystä että pelkoa asukkaissa.

Nuorten aktivistien ryhmä huolestui romanien tilanteesta ja päätti ryhtyä puolustamaan heidän ihmisoikeuksiaan. Nuoret valtasivatkin tyhjillään olleen ja purkutuomion saaneen konttiterminaalin Helsingin Kalasatamasta. Erinäisten vaiheiden jälkeen nuorten perustama Vapaa katto ry vuokrasi tämän rakennuksen piha-alueineen Helsingin kau-

pungin Nuorisoasiainkeskukselta, ja nuoret perustivat sinne autonomisen sosiaalikeskus Sataman. He myös osoittivat romaneille talon pihalta majoittumisalueen, johon muodostui romanileiri. Leiri herätti paljon ikävää huomiota ja siellä ilmeni ongelmia liittyen esimerkiksi jätehuoltoon tai laittomasti vedettyihin sähköihin. Tilanne kaikkineen herätti rajujakin kannanottoja ja myös syyllisiä etsittiin. Julkisessa keskustelussa helsinkiläinen nuorisotyö vaikutti ottaneen kontolleen epäselvän romanikysymyksen. Tämä tapaus kiinnostaa minua, koska siinä kohtaavat ihmisoikeudet, nuorten aktiivinen kansalaisuus ja nuorisotyö.

Seuraavaksi siirryn vuoteen 2015, jolloin Suomeen muodostui niin kutsuttu pakolaiskriisi. Ennakoimaton tilanne oli haastava, ja se kosketti kaikkia suomalaisia. Myös nuorisotyöntekijät käsittelivät nuorten kanssa pakolaisuuteen ja turvapaikanhakemiseen liittyviä kysymyksiä. He yrittivät luoda ymmärtäväistä ilmapiiriä nuorten keskuuteen. Samalla oli

havaintoja nuorisotyöntekijöistä, jotka julistivat omilla sosiaalisen median tileillään: ”Rajat kiinni”. Tämä oli ja on edelleen vastoin nuorisotyön omaa arvopohjaa.

Tämän pakolaiskriisin aikaan työskentelin Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogi-koulutuksessa nuorisotyön TKI-päällikkönä. Työni puolesta pääsinkin pohtimaan, miten löydetään ratkaisuja pakolaiskriisistä seuranneeseen tilanteeseen. Yhdeksi toimenpiteeksi valikoitui ihmisoikeuskasvatuksen kouluttajaopinnot nuorisotyöntekijöille. Vuoden 2015 tapahtumat ja tämä koulutus, jossa olin mukana tutkijana, saivat minut ymmärtämään, kuinka tärkeää on vahvistaa ihmisoikeusperustaisuutta nuorisotyössä.

Väitöskirjani sijoittuu yhteiskuntatieteisiin ja siellä nuorisotutkimukseen rajautuen nuorisotyöntutkimukseen. Nuorisotutkimus ja nuorisotyö ovat molemmat monitieteisiä, kuten myös väitöskirjani. Suomessa on julkaistu vain muutama väitöskirja, jotka ylipäättävästi käsittelevät nuorisotyötä. Itseäni kiinnostaa varsinaisesti se henkilö, joka työskentelee nuorten parissa, nuorisotyöntekijä. Nuorisotyöhän todentuu nuorisotyöntekijän ja nuoren tai nuorten ryhmän välisessä kohtaamisessa. Aiemmassa tutkimuksessa nuorisotyöntekijää ei juurikaan ole tutkittu. Väitöskirjani otsikoksi muodostuikin ”Nuorisotyöntekijä ihmisoikeuskasvattajana”.

Väitöstutkimukseni toimintaympäristöjä ovat nuorisotyö ja ihmisoikeuskasvatus. Kummankin pariin olen johdatellut lukijoita sekä kansainvälisillä että kansallisilla säädöksillä, kuten Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus tai suomalainen nuorisolaki. Esittelen väitöskirjassani lukijalle myös näihin teemoihin liittyvää tutkimusta.

Nuorisotyö on kasvatustyötä ja se sijoittuu nonformaalin ja informaalin kasvatuksen kentille. Nuorisotyö on nuorelle vapaaehtoista ja toteutuu lähinnä nuoren vapaa-ajalla. Nuori-

sotyöntekijä on Suomessa yleensä koulutettu ammattilainen, joka työskentelee kunnassa, järjestössä tai seurakunnassa. Järjestöjen nuorisotyössä toimii myös paljon vapaaehtoisia. Olen rajannut oman tutkimukseni käsittelemään kunnallisessa nuorisotyössä työskenteleviä nuorisotyöntekijöitä ja nuorisojärjestössä toimivia vapaaehtoisnuorisotyöntekijöitä.

Nuorisotyöllä ja ihmisoikeuskasvatuksella on yhteinen arvopohja ja tavoitteet. Tämä auttaa jäsentämään sitä, mitä nuorisotyöntekijältä voidaan työssään ihmisoikeuksien osalta odottaa. Lienee syytä kerrata, mitä ihmisoikeudet ovat. Ne perustuvat kansainvälisiin säädöksiin, kuten YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Euroopan Neuvoston ihmisoikeussopimus, Euroopan Unionin perusoikeuskirja ja Yleissopimus lapsen oikeuksista. Suomen perustuslaista ihmisoikeudet löytyvät toisesta luvusta, jossa käydään läpi perusoikeudet, joita ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus, sananvapaus, yksityiselämän suoja, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus sekä syrjinnän kieltö. Oikeuksien lisäksi YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 29 artiklan toisessa kohdassa todetaan lisäksi, että ”jokaisella on velvollisuuksia yhteiskuntaa kohtaan, koska vain yhteiskunnassa hänen persoonallisuutensa voi kehittyä vapaasti ja täysimittaisesti”.

Ihmisoikeuksilla on kolme tunnusmerkkiä. Niiden luovuttamattomuus tarkoittaa sitä, että jokainen ihminen saa ne syntyessään, eikä niitä voida ottaa eikä edes itse luovuttaa pois. Perustuvanlaatuisuus tarkoittaa sitä, että mitä tahansa oikeuksia ei huomioida, vaan ainoastaan kaikkein tärkeimmät oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Yleismaailmallisuus puolestaan liittyy kaikki maapallolla asuvat ihmiset ihmisoikeuksien piiriin, riippumatta esimerkiksi etnisestä taustasta, ihonväristä, uskonnosta tai sukupuolesta.

Ihmisoikeuskasvatus puolestaan löytyy jo YK:n ihmisoikeusjulistuksen johdannos-

ta. Vuonna 2011 YK:n jäsenvaltiot, kuten Suomi, hyväksyivät Ihmisoikeuskasvatuksen julistuksen. Euroopan Neuvoston silloiset 47 jäsenmaata hyväksyivät jo edellisenä vuonna Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen peruskirjan. Ihmisoikeuskasvatuksessa tavoitteena on, että jokaisella on oikeus tietää omista ihmisoikeuksistaan, mutta myös ymmärtää oma vastuunsa toisten ihmisoikeuksien toteutumisesta ja kunnioittamisesta. Ihmisoikeuskasvatukseen liittyy myös ajatus ihmisoikeuskasvatuksen toteuttamisesta ihmisoikeuksia kunnioittaen. Tähän liittyy esimerkiksi sanantai ajattelunvapaus. Kolmantena ihmisoikeuskasvatusta luonnehtivana lähtökohtana on sen näkeminen elämänmittaisena prosessina. Sen avulla voi tarkastella omia arvojaan ja asenteitaan sekä vahvistaa omaa toimijuuttaan puolustamaan ihmisoikeuksia.

Teoreettisesti tutkimukseni kiinnittyy nuoruudenaikaisen identiteetin ja toimijuuden kehittämiseen, aina moraalidentiteetin kehittämisen kysymyksiin. Nämä luovat edellytyksiä ihmisoikeuskasvatukselle. Teoriaosuudessa olen myös perehtynyt nuorisotyöntekijöiden erityisosaamiseen, niin kutsuttuun kohtaamisen taitoon. Olen ylipäättään rajannut teoreettisen osuuden koskettamaan sellaista tutkimusta, jolla olisi merkitystä nuorisotyön arkipäivässä, siinä miten nuorisotyöntekijä voi omassa työssään tukea nuoren nuoruuden aikaisia kehitysvaiheita ja edistää samalla ihmisoikeuskasvatusta.

Perehdyttyäni aiempaan tutkimukseen, olen huomannut, että tietoa nuoren identiteetin kehittämisen tai toimijuuden vahvistamisen tukemisesta hyödynnetään nuorisotyössä kovin vähän. Niistä löytyy mainintoja, mutta ei oikeastaan kuvausta siitä, mitä niillä tarkoitetaan ja miten niiden kehittämistä voisi tukea käytännön nuorisotyössä. Väitöskirjani esitteleekin identiteetin kehittämisen keskeisimmät teoriat lähtien Eriksonin psykososiaalisesta teoriasta aina myöhäismodernin ajan

teorioihin kuin myös Gilliganin huolenpidon etiikkaan. Olenkin päässyt miettimään lähes puhtaalta pöydältä, mikä voisi olla nuorisotyöntekijän luonteva rooli ihmisoikeuskasvatuksessa nuoren kehitysvaiheiden näkökulmasta.

Väitöskirjani koostuu kolmesta toisistaan erillisestä aineistosta, jotka kaikki linkittyvät nuorisotyöhön. Väitöskirjatutkimukseni varsinainen tutkimuskysymys on: Miten nuorisotyöntekijä toteuttaa ihmisoikeuskasvatusta nuorisotyön kontekstissa?

Seuraavaksi käyn läpi tutkimukseni kolme toisistaan riippumatonta tapausta. Jokainen niistä vastaa omaan tutkimuksen kokonaisuutta vahvistavaan alakysymykseensä.

Aiemmin tässä lokiössä mainitsemani ihmisoikeuskasvatuksen kouluttajaopinnot nuorisotyöntekijöille on ensimmäinen tutkimustapauksistani. Siinä aineisto on kerätty koulutukseen osallistuneilta nuorisotyöntekijöiltä noin vuoden aikana. Tavoitteenani oli löytää vastaus kysymykseen: Miten nuorisotyöntekijä ja hänen työyhteisönsä suhtautuvat ihmisoikeuskasvatuksen tekemiseen nuorisotyössä? Tämän kysymyksen avulla minulla on ollut tavoitteena kiinnittää tutkimukseni nuoruuden aikaista identiteetin kehittämistä käsittelevään teoriaan.

Lektioni aloittanut tapahtumasarja Autonomisen sosiaalikeskus Sataman ympärillä on toinen tutkimustapauksistani. Helsingin Nuorisosiainkeskuksen rooli tapahtumavyöhydyssä jäi monelle epäselväksi, myös henkilökunnalle. Nuorisosiainkeskuksessa päätettiin tehdä henkilökunnalle kysely romanitilanteesta. Minulla on ollut käytössäni henkilökunnan anonyymit vastaukset tähän vuonna 2011 tehtyyn kyselyyn sekä tapauksesta tehtyjä selvityksiä ja asiakirjoja. Tämän autonomisen sosiaalikeskus Sataman tapauksen avulla olen hakenut vastausta kysymykseen: Miten nuorisotyöntekijä ja hänen työyhteisönsä suhtautuvat nuorten ihmiso-

keuksia puolustavaan toimijuuteen? Tämän tutkimuskysymyksen avulla tavoitteenani on ollut tutkia sitä, miten nuorisotyöntekijät voisivat työssään edistää nuoruuden kehitysvaiheisiin kuuluvaa toimijuuden ja siten aktiivisen kansalaisuuden muodostumista.

Edellisten tapausten lisäksi minua kiinnosti itsekkin nuorisotyöntekijänä selvittää, miten nuorten kanssa voitaisiin tehdä ihmisoikeuskasvatusta. Tämä mahdollistui Suomen Partiolaisten kansainvälisellä suurleirillä Roihulla kesällä 2016. Kiinnostavaa onkin, että partiokasvatuksessa keskeisessä asemassa olevat partiiohanteet linkittyvät suoraan ihmisoikeuskasvatukseen.

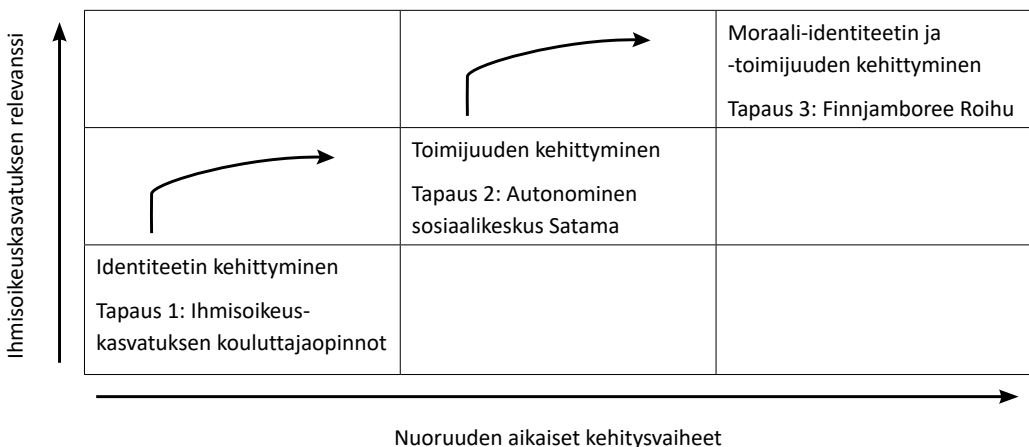
Varsinainen tutkimus toteutui yhdellä Roihun 15–17-vuotiaille nuorille kohdennetulla toimintarastilla. Erityistä tässä tapauksessa oli myös se, että kanssani työskenteli neljä nuorta aikuista kanssatutkijoina. He vastasivat rastin toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta yhteensä 47 ryhmälle nuoria, ohjaten heille ihmisoikeuksiin liittyviä tehtäviä. Tutkimusta varten keräsimme sekä nuorten että meidän tutkijoiden reflektointia rastin toiminnasta. Väitöskirjassani kutsun

näitä neljää kanssatutkijaa vapaaehtoisnuorisotyöntekijöiksi.

Finnjambore Roihun, tämän kolmannen tutkimustapaukseni puitteissa minua ohjannut tutkimuskysymys on: Miten nuoret ja nuoret aikuiset suhtautuvat ihmisoikeuskasvatukseen osallistumiseen nuorisotyössä? Tämän tutkimustapauksen avulla olen hakenut vastausta siihen, miten teoriaa moraalien nuoruuden aikaisesta kehittymisestä voidaan hyödyntää nuorisotyön suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kuvioon 1 olen sijoittanut kaikki kolme tutkimustapaustani suhteessa nuoruuden aikaisiin kehitysvaiheisiin ja ihmisoikeuskasvatuksen merkityksellisyyteen. Todellisessa elämässä nuoruuden aikaiset kehitysvaiheet eivät etene suorana jatkumona. Ne toteutuvat osin limittäin ja myös syklisesti aikaisempiin vaiheisiin palaten.

Tutkijana olen aina uudelleen palannut pohtimaan kysymystä nuorisotyöntekijästä ihmisoikeuskasvattajana. Onko hän sen edistäjä vai sittenkin jarruttaja? Väitöskirjani tuloksena olen päätenyt siihen, että ammattitaitoinen ja nuorisotyön arvoihin sitoutunut nuorisotyöntekijä tukee luontevasti nuoren

Kuvio 1. Kolme tutkimustapaustani suhteessa nuoruuden aikaisiin kehitysvaiheisiin ja ihmisoikeuskasvatuksen merkityksellisyyteen.

kasvua aikuiseen toimijuuteen ja edistää ihmisoikeuskasvatusta.

Haasteita kuitenkin on. Nuorisotyössä nuoruuden aikaisiin kehitysvaiheisiin kiinnittyviä työskentelymahdollisuuksia ei juurikaan tunnisteta. Niihin liittyvä osaaminen vaikuttaa olevan heikkoa. Nuorisotyötä kannattaisikin kohdentaa paremmin vastaamaan nuorten eri kehitysvaiheita niin identiteetin kehittymisessä kuin toimijuuden vahvistumisessakin.

Kun mietitään nuoruuden aikaisia kehitystehtäviä, tapahtuvat ne jokaisella nuorella omatahtisesti. Kasvatusammateissa tulisikin toimia nuorilähtöisesti, jotta työ olisi vaikuttavaa. Samalla olisi merkityksellistä tarkastella niitä erilaisia ikärajoja, joita nuorisotyössäkin on. Ovatko ne organisaatio- vai nuorilähtöisiä. Esimerkiksi 18 vuotta täyttäneet nuoret elävät keskenään kovin erilaisissa kehitysvaiheissa, eikä heidän tarpeitaan voida niputtaa pelkästään ikävuosin mukaan. Vastaavasti, kun nuorta ohjataan esimerkiksi koulutusvalinnoissa tai siirtymisessä koulutuksesta työelämään puhtaana ikäsidonaisesti, lähinnä tuhlataan resursseja.

Mielenkiintoinen tulos on myös se, että nuoruuteen kuuluva herkkyysvaihe ideologisten teemojen käsittelyssä saatetaan väistää. Vaikka nuorisotyössä hyväksytään ajatus nuorten kasvattamisesta aktiiviseen kansalaisuuteen, koetaan kuitenkin haastavaksi keskustella nuorten kanssa esimerkiksi politiikasta tai uskonnosta, samoin kuin köyhyydestä.

Kuten edellä mainitsin, nuorisotyön yksi kansainvälisestikin yhteinen tavoite on nuorten kasvattaminen aktiiviseen kansalaisuuteen. Mielenkiintoista onkin, että kun nuoret itse haluavat toimia havaitsemiensa epäkohtien muuttamiseksi aktivismin keinoin, herättää se epävarmuutta nuorisotyöntekijöissä. Heidän on vaikeaa asemoida itseään nuorten omaehtoiseen aktivismiin. Havaintojeni perusteella sopivana pidettävä nuorten

aktiivinen kansalaisuus olisikin nuorisotyöntekijöille ennakoitavaa ja hallittavaa, vaikkapa toimimista nuorisovaltuustossa. Kun nuoret haluavat puuttua esimerkiksi heidän omaa tulevaisuuttaan uhkaavaan ilmastonmuutokseen, eivät nuorisotyöntekijät ole varauksetta nuorten tukena.

Yksi tutkimukseni tuloksista osoittaa, että saman työyhteisön nuorisotyöntekijöillä ei välttämättä ole yhteistä jaettua arvopohjaa. Olisikin tärkeää tarkastella, millaisiin arvoihin ja asenteisiin nuorisotyöntekijän työ perustuu ja ovatko arvot ylipäättään työyhteisöissä yhteisesti jaettuja.

Yhtenä haasteena on myös se, että ihmisoikeuksiin voidaan suhtautua moraaliseettisinä omantunnon kysymyksinä. Silloin nuorisotyöntekijä suhtautuu ihmisoikeuksiin valittavissa olevana osana työtään. Kuitenkin ihmisoikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin ja itse asiassa ne tulevat nuorisotyön arkeen annettuina. Tämän pitäisi olla nuorisotyöntekijöille helpottavaa, kun ei itse tarvitse pohtia omaa suhtautumistaan niihin. Samalla nuorille on selkeämpää, kun nuorisotyön piirissä tunnustetaan yhdet ihmisoikeudet ja ne ovat samat riippumatta nuorisotyöntekijästä.

Tutkimukseni perusteella määrittelen nuorisotyötä näin:

Nuorisotyö on ihmisoikeuskasvatusta, jossa nuoren kohtaaminen tarkoittaa sitä, että nuorisotyöntekijä tukee nuoren identiteetin ja toimijuuden kehittymistä kohti nuoren moraalisen toimijuuden vahvistumista.